

Program konference zahájila úvodním slovem a bilanční prezentací generální ředitelka NPÚ Naděžda Goryczková. Následoval první tematický blok s názvem *Zpřístupňování hradů a zámků od poloviny 19. století do 1. třetiny 20. století* s následujícími příspěvky: Jan Ivanega (Jihočeská univerzita) – Hrady a zámky jako rodové aristokratické monumenty a muzea (buquoyský Rožmberk, schwarzenberská Hluboká, rohanovský Sychrov, harrachovský Hrádek u Nechanic aj.);²⁸ Marcela Týřová (Národní filmový archiv) – Hrady a zámky jako cíle romanticko-vlasteneckého putování v 19. století; Naděžda Kubů (NPÚ) – „Státní hrad“ Karlštejn – jeho puristická rekonstrukce (1888–1897) a zpřístupnění veřejnosti na počátku 20. století; Kristina Uhlíková (Akademie věd ČR) – Hrady a zámky získané Československou republikou konfiskací majetku habsbursko-lotrinského rodu a v důsledku první pozemkové reformy (Správa státních hradů a zámků během první republiky); Petr Pavelec (NPÚ) – „Demokratický hrad“ prezidenta T. G. Masaryka – idea a praxe rekonstrukce a prezentace Pražského hradu po vzniku Československé republiky.

Druhý tematický blok s názvem *Zestátnění hradů a zámků po druhé světové válce, jejich správa a prezentace do roku 1989* zahájila Kristina Uhlíková (Akademie věd ČR) přednáškou Hrady a zámky zestátněné po druhé světové válce – jejich převzetí, správa a využití do roku 1951. Následovala prezentace Pavla Jerieho (NPÚ) Záměry a praktické výsledky správy a prezentace státních hradů a zámků v období 1948–1989. Po diskusi připravil kastelán Hospitalu Kuks Libor Švec pro účastníky konference komentovanou prohlídku areálu spojenou s výkladem k projektu revitalizace pod názvem Granátové jablko.²⁹

Druhý den konference zahájil třetí tematický blok s názvem *Čtvrtstoletí péče o státní hrady a zámky v demokratické společnosti od roku 1990*. Řečníci vystoupili s následujícími tématy: Josef Štulc (ICOMOS ČR) – Nominace státních hradů a zámků do souboru národních kulturních památek po roce 1989 a státní hrady a zámky jako součást památek světového dědictví UNESCO; Miloš Kadlec (NPÚ) – Sychrov – návrat ke koncepci knížete Kamila z Rohanu, aneb Sychrov jako památník rodu Rohanů; Radomír Příbyla (NPÚ) – Rekonstrukce zámku Hradec nad Moravicí v letech 1990–2015; Vojtěch Troup a Mgr. Milena Hajná (NPÚ) – Projekt Renaissance renaissance na zámku Kratochvíle; Radim Štěpán (NPÚ) – Státní zámek Kunštát – od archivního depozitáře a mobilizačního skladu k zámku; Iva Bártová (NPÚ) – Grabštejn v době nedávné, aneb Od ruiny k národní kulturní památce; Petr Mejstřík (NPÚ) – Cesta se středověkým hradem do 21. století; Aleš Krejčů (NPÚ) – Rekonstrukce zámku Jindřichův Hradec; Tomáš Wizovský (NPÚ) – Hrad Bečov – muzejní expozice v hradozámeckém prostředí na příkladu fenoménu relikviáře sv. Maura; Pavel Slavko (NPÚ) – Proces restaurování a funkční transformace zámku

Český Krumlov v letech 1990–2015; Mgr. Jitka Skořepová (NPÚ) – Kulturně společenské a státně reprezentační aktivity na hradech a zámcích NPÚ v období v letech 1990–2015.

Mezi jednotlivými referáty probíhala živá diskuse. Sumarizaci výsledků konference přinese posléze souhrnná reprezentativní knižní monografie, jejíž vydání připravuje Národní památkový ústav pro rok 2017.

Petr PAVELEC

■ Poznámky

28 Plánovaná přednáška se neuskutečnila.

29 K tomu viz Jindřich Kolda (ed.), *Kuks. Granátové jablko*, vydal NPÚ jako neprodejnou publikaci, místo ani vrocení neuvedeno.

Doprovodné vzdělávací programy k výstavě Hrady a zámky objeovované a opěvované

Aby bylo možné vyjít vstříc vzdělávacím potřebám různých typů návštěvníků a kvalitněji reflektovat bohatství vystavovaných předmětů, byla v rámci výstavy *Hrady a zámky objeovované a opěvované* nabízena a realizována celá škála doprovodných aktivit s výchovně-vzdělávacím zaměřením. Kromě tradičních kurátorských prohlídek se jednalo především o lektorované vzdělávací programy určené školním skupinám, informační semináře pro pedagogy, sobotní programy pro rodiny s dětmi, komentované prohlídky s průvodcem a samoobslužné prohlídky s pracovním listem. V daném rozsahu se zajištění bohaté a vnitřně strukturované edukační nabídky stalo z hlediska Národního památkového ústavu novou zkušeností, která si zaslouží širší zhodnocení.

Lektorované edukační programy pro školy

Logika tvorby edukačních programů jednak vycházela ze vzdělávacích potřeb různých věkových skupin žáků a jednak reagovala na velkorysou koncepci výstavy, jež byla rozkročena od středověku až po současnost. Tvůrci programů proto zpravidla zvolili namísto úsilí „obsáhnout vše“ vybraný segment kulturního dědictví, epochu či předmět (například relikviář sv. Maura), nebo se na celek výstavy dívali z hlediska jedné umělecké disciplíny (například zahradiho umění). Ke hlubšímu ponoru do zvolené problematiky bylo možné využít rovněž prostorově souvisejícího balkonu Jízdárny Pražského hradu, kde byla větší volnost pohybu a tvorby než v samotné expozici. Nabízeny byly tyto programy:

– *Relikviář pro každého* (cílová skupina: 1. a 2. stupeň ZŠ): program zaměřený na interpretaci relikviáře svatého Maura těžící nejen z přítomnosti originálu na vý-

1

2

3

Obr. 1. Dívka prohlížející si relikviář sv. Maura, Jízdárna Pražského hradu. Foto: Vojtěch Brtnický, 2015.

Obr. 2, 3. Pečlivé pozorování a zakreslování detailů renesanční studniční mříže, která byla situovaná v expozici, podněcovalo děti k výtvarné činnosti na přilehlém balkonu Jízdárny Pražského hradu. (Z programu *Kovářská krása, Jízdárna Pražského hradu*). Foto: Vojtěch Brtnický, 2015).

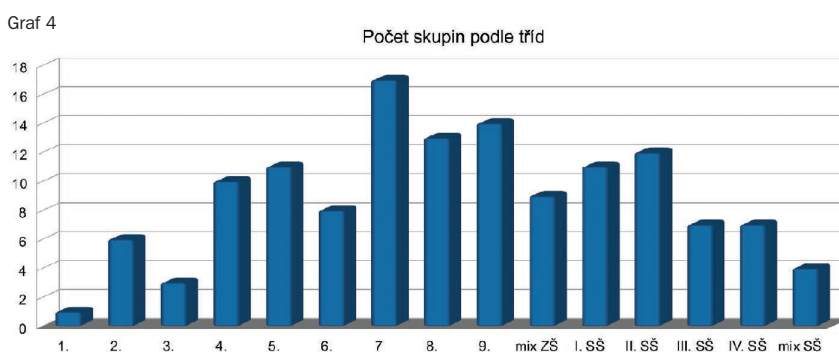
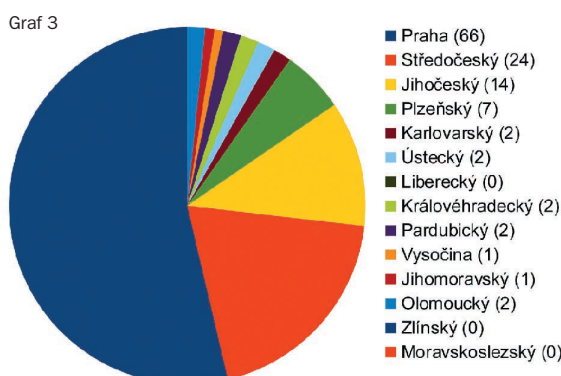
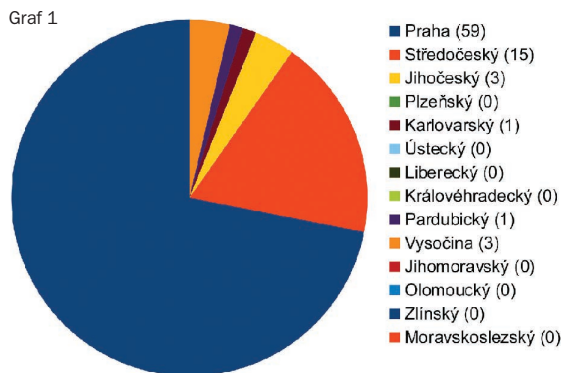
stavě, nýbrž využívající také jeho haptický model.

– *Kovářská krása* (cílová skupina: MŠ, 1. stupeň ZŠ): program věnující se interpretaci kovářského uměleckého řemesla na příkladu renesanční studniční mříže z nádvoří jindřichohradeckého zámku.

– *Symboly moci* (cílová skupina: 2. stupeň ZŠ, SŠ): program přibližující žákům životní styl šlechty v období vrcholného a pozdního středověku.

– *Písařská dílna* (cílová skupina: 2. stupeň ZŠ): program zaměřený na praktickou činnost vztahující se k rozvoji středověké písemné kultury.

– *Cesta do středověku* (cílová skupina: 1. a 2. stupeň ZŠ): program seznamující s každodenností v životě

Graf 1. Vzdělávací programy, zájem dle krajů. Zpracovala: Radka Těšínská Lomičková, 2015.

Graf 2. Vzdělávací programy, zájem dle tříd. Zpracovala: Radka Těšínská Lomičková, 2015.

Graf 3. Komentované prohlídky, zájem dle krajů. Zpracovala: Radka Těšínská Lomičková, 2015.

Graf 4. Komentované prohlídky, zájem dle tříd. Zpracovala: Radka Těšínská Lomičková, 2015.

středověkého člověka těžil z možnosti využít kolekce replik předmětů a příležitosti manipulace s nimi, a to v návaznosti na vystavované originály.

– *Příběh skrytý v kabinetu* (cílová skupina: 1. a 2. stupeň ZŠ): program zaměřený na interpretaci Delfínového kabinetu ze zámku Hluboká.

– *Zapletená rozpletená: Účesy zahrad* (cílová skupina: 2. stupeň ZŠ): program pohlízel na vývoj hradozámecských areálů z hlediska vývoje zahradní kultury s akcentem na rozpoznávání pravidelné a nepravidelné zahrady.

Programy měly délku převážně 90 minut a byly nabízeny dva dny v týdnu vždy třikrát, od 10, 12 a 14 hodin. Počet účastníků byl omezen na maximum 25 žáků ve skupině. Jedno téma zůstalo v nabídce nejvýše po dva týdny. Největší zájem projevily školy o programy se středověkou tematikou, které proběhly celkem čtyřicetkrát.¹

Lektorované edukační programy se konaly jak ve vlastní expozici, tak také na balkoně Jízdní, kde bylo

vytvořeno zázemí pro prostorově náročnější aktivity (např. pohybové a výtvarné). Stoupající návštěvnost výstavy ve druhé polovině jejího trvání ovšem snižovala komfort pobytu účastníků programu v expozici. Nebylo již například možné, aby se žáci na delší dobu shromáždili kolem vybraného exponátu nebo využívali sedacích podložek. Vzhledem k tomu, že hrozilo stále větší riziko snížení návštěvnického komfortu i ostatních návštěvníků výstavy, bylo třeba zvýšit podíl práce na balkoně.

Celek výstavy se pokusil inovativním způsobem zprostředkovat program *Kostky, vyprávějte*, a je třeba říci, že u pedagogů i žáků se těšil velké oblibě. Byl připraven ve třech variantách pro tři základní věkové kategorie (1. a 2. stupeň ZŠ, SŠ), byť k jeho využití stře- doškoláky nakonec nedošlo. Inspirací pro jeho tvorbu se stala populární hra Story Cubes, ve které hráči vymýšlejí příběh na základě symbolů, které padnou při hodu kostkami.

Pro potřeby výstavy byly vytvořeny čtyři sady originálních kostek pro období gotiky, renesance, baroka a 19. století.² Objevovaly se na nich postavy zastupující různé stavy společnosti žijící na šlechtickém sídle, obecné symboly pro významné události či situace v životě člověka (například narození, hlad) a dále specifické atributy daného období (například meč pro gotiku). K propojení s výstavou došlo tím, že na jedné z kostek bylo pro každé historické období soustředěno také šest exponátů z výstavy. Úkolem návštěvníků bylo zjistit ve výstavě o těchto předmětech i zvoleném historic-

kém období dostatek informací tak, aby bylo možné si hru v kostky kvalitně, poučeně zahrát. K tomu přispěla krátká komentovaná prohlídka výstavy a vyplňování badatelských listů. Po hodu kostkami bylo úkolem hráčů sestavit je tak, aby bylo možné vyprávět příběh.

Program prošel postupným vývojem a byl dotvářen podle reakcí dětí i samotné podoby výstavy. Byl nabízen po dva dny v týdnu vždy třikrát denně od 10, 12 a 14 hodin. Uskutečnil se celkem dvacetkrát a zajišťovaly jej střídavě tři lektorky.

Příklady žakovských příběhů (ponecháno bez stylistické úpravy):

– „Muž měl manželku a ona mu ušila livrej. On se na ní rozzlobil, protože ji ušila špatně. Za peníze si koupil dělo, a že radši půjde do války. Ve válce umřel. A manželka mu vystrojila pohřeb.“

– „Byl jednou jeden velmi slavný klavírista, který chtěl udělat své manželce radost a koupit jí šaty na karneval. Sedl do své lokomotivy, ale na cestě narazil na ukazatele, a nevěděl, kam má pro šaty jet, buď tam,

■ Poznámky

1 Druhá pestrost vzdělávacích programů byla možná až příliš široká a v případě realizace další výstavy podobného rozsahu by bylo možné tuto nabídku snížit, aniž by tím došlo k poklesu její kvality.

2 Historicky věrné a současně hravě ironické ilustrace pro kostky vytvořil výtvarník Bořek Frýba.

nebo zpět. A pak si vzpomněl, že musí jet tam. Vybral si krásné šaty. Pak jel zpět za svou manželkou a šaty jí dal. A ta manželka svému manželovi připravila za odměnu čaj o páté.“

– „Kdysi dávno žila jedna kněžna, která byla bohatá. Kněžna měla sestru, která věřila v Boha. Kněžna měla obrovský majetek, několik zahrad, a proto byla pyšná. Jednou si pro ni přišla smrtka a vzala jí duši. A ta kněžna na zkameněla. Od těch dob stojí v hospitálu v Kuksu jako socha s pávem.“

Rovněž lektorský program s názvem *Hledáme poklad* určený pro mateřské školy usiloval způsobem adekvátním zvolené cílové skupině využít celek výstavy. Děti pátraly po pokladu, a to prostřednictvím hravých aktivit, například na bázi dramatické a výtvarné výchovy, které reflektovaly předměty vystavené v různých částech výstavy s akcentem na jejich funkci a význam.

Hodinový program byl původně nabízen dvakrát za dopoledne (od 10.00 a 11.45). Účast mateřských škol na programu ve druhém nabízeném čase se však ukázala jako nereálná s ohledem na denní režim dětí. Od 22. ledna 2015, kdy program proběhl poprvé, byl přitom v prvním nabízeném čase obsazen každý následující termín a poptávka o 50 % převyšovala nabídku. Zúčastnili se jej jak děti z mateřských škol, tak z prvních tříd základních škol. Celkem proběhl program osmkrát.

Lektorované programy připravili a realizovali koordinátoři regionálních edukačních center Národního památkového ústavu, která byla vytvořena v rámci projektu *Vzdělávací role NPÚ: Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví ČR* (dále jen *Památky nás baví*).³ Výjimku tvořil program *Hledáme poklad* určený pro mateřské školy, který byl připraven a zajišťován v režii Střední pedagogické školy Futurum Praha z iniciativy vyučujícího Jiřího Rezka. Příprava i organizace tohoto programu se staly součástí pedagogické praxe budoucích vychovatelek a učitelek mateřských škol.

Za dobu trvání výstavy bylo celkem vypsáno sto jedenáct termínů lektorovaných programů, realizováno jich bylo padesát. Nabídka byla tedy využita zhruba z poloviny. Pokud by se v deset hodin mohlo konat paralelně více programů nebo pokud by mohly začínat dříve, byl by zájem patrně ještě vyšší. Tuto skutečnost naznačují i grafy 1 a 2, které ukazují rozložení zájmu o programy podle věku cílových skupin a regionu. Ne všichni zájemci, které graf zaznamenává, se však lektorovaných programů zúčastnili. Ne všichni se také na výstavu dostali, neboť nejžádanější dopolední časy byly brzy obsazeny. Stejně tak některé programy musely být z důvodu chřipkové epidemie školou zrušeny.

Z grafů je zřejmé, že největší zájem zaznamenaly programy určené pro první stupeň základní školy, na druhém stupni pak oslovily vyučující, kteří v 7. třídách v době konání výstavy probírali středověk. Mateřské školy a první třídy základních škol byly díky programu

Hledáme poklad rovněž velmi častými hosty výstavy. Nejvíce (72 %) zájemců bylo ze spádového regionu, tedy z Prahy a dále pak ze Středočeského kraje. Z dalších krajů byly zastoupeny jen čtyři školní skupiny. Zde se kladně odrazila dřívější spolupráce školy s edukačním centrem NPÚ (příklad zájemců z jižních Čech) nebo s Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze (příklad Choceň).

Komentované prohlídky s průvodcem pro školy

Komentované prohlídky pro školy byly plánovány na 45 minut a nabízeny čtyři dny v týdnu, od úterý do pátku vždy v celou hodinu od 10 do 16 hodin. Reálně trvaly až 55 minut. Zajišťovali je převážně čtyři vysokoškolsí studenti historie, učitelství dějepisu, dějin umění a výtvarné výchovy. Byly jim poskytnuty podklady pro samostudium, zúčastnili se speciálních i běžných kurátorských prohlídek, dotazy konzultovali s autory výstavy. Průvodcovský syllabus nebyl vytvořen. Studenti obdrželi pouze stručný scénář se základními tématy, která mohli samostatně dále rozvíjet. Uplatnili tak své vlastní vlohy pro obor, který se stal předmětem jejich studia, a lze říci, že se úkolu zhostili výborně. Dokázali skvěle reagovat na zájmy a věk posluchačů. Práce studentů byla průběžně kontrolována (po formální i obsahové stránce) a na případné nedostatky či možnosti vylepšení byli po prohlídce upozorňováni.

Pro mimopražské školy se brzy ukázalo jako nezbytné realizovat komentované prohlídky po půl hodině, neboť školy vypravovaly na výstavu celý autobus žáků. Vzhledem k prostorovým dispozicím výstavy nebylo možné provázet celou skupinu najednou. Když se však skupina rozdělila na poloviny, ukázalo se, že hodinové čekání na druhou skupinu je pro školy organizačně neúnosné. Poslední dva týdny výstavy byly prohlídky po půl hodině umožněny také z důvodu velkého množství zájemců. Největší zájem byl i zde o dopolední časy. Celkem se průvodci věnovali 101 školním skupinám.

Z grafů 3 a 4 vyplývá, že komentované prohlídky přilákaly zájem pedagogů ze základních i středních škol. Přestože opět převažují zájemci ze spádového regionu (Praha, střední Čechy), zvýšil se i podíl škol, které se na výstavu vypravily také z větší dálky (zejména z Jihočeského a Plzeňského kraje).

Pokud jde o tematickou rezonanci výstavy a obsahu učiva, potvrzuje se, že učitelé výstavu navzdory záměru autorů a organizátorů radili ponejvíce do ranku dějepisu a pojednání o středověku. Na základních školách tak převažují mezi zájemcovými cílovými skupinami žáci 7. tříd, na středních školách pak žáci druhého ročníku. Z porovnání zájmu o lektorované edukační programy (viz grafy 1 a 2) a komentované prohlídky lze soudit také na poměrně konzervativní pojetí vzdělávacích metod mezi učitelskou veřejností – aktivizační programy jsou vhodné pro menší děti, starší žáci již zvládnou odbornější výklad. Svou roli však hrají i zcela pragma-

4

5

6

Obr. 4. Kolekce hracích kostek s obrazovými symboly a postavami z vybrané epochy doplněná kostkou se snímky exponátů z výstavy umožnila vyprávět pozoruhodné příběhy. Foto: Petr Hudec, 2015.

Obr. 5. Žáci vytvářejí za pomoci kostek příběhy předmětů. Foto: Radka Těšínská Lomičková, 2015.

Obr. 6. K tištěným materiálům vytvořeným pro výstavu patřily i tvořivé papírové skládanky. Foto: Jitka Petřiková, 2014.

■ Poznámky

³ Projekt (DF12P010W014) byl podpořen v letech 2012 až 2015 Ministerstvem kultury ČR z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje Národní a kulturní identity (NAKI). Na řešení projektu spolupracovaly Národní památkový ústav, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Blíže viz www.pamatkynasbavi.cz.

7

8

Obr. 7. *K možnosti reflektovat výstavu přispěl i atraktivní komiksový obrázek. Foto: Petr Hudec, 2015.*

Obr. 8. *Z programu Cesta do středověku, Jízda na Pražském hradu. Foto: Petr Hudec, 2015.*

tické úvahy: poměr počtu dětí, které výstavu naráz zhlédnou, času na výstavě nezbytně stráveného a ceny za nabízenou doprovodnou aktivitu.

V tomto ohledu se zdá, že se zpoplatnění komentovaných prohlídek a edukačních programů podařilo uspokojivě vyřešit. Příplatek k ceně vstupného (komentovaná prohlídka 20 Kč za žáka, program 40 Kč za žáka) vyjadřoval zájem objednatele o program, nepředstavoval však sám o sobě ekonomickou bariéru. Počet osob byl omezen u komentované prohlídky na třicet žáků ve skupině.

Stojí rovněž za zmínku, že se na výstavě konalo jen málo komentovaných prohlídek pro (dospělou) veřejnost. Bylo proto takřka pravidlem, že se kolem průvodců školních kolektivů brzy vytvořil shluk dalších lidí. Někteří pedagogové nesli tento zájem nelibě, zvláště pokud to přinášelo pro jejich žáky omezení, ať už prostorové či komunikační (např. někteří náhodní účastníci odpovídali namísto žáků na otázky průvodců). Lze se tedy tázat, nakolik by se vyplatilo mít na výstavě nabídku pravidelných komentovaných prohlídek pro dospělé, které by pojednávaly o výstavě jako celku.⁴

Informační semináře pro pedagogy

Pro pedagogy bylo určeno šest seminářů, které se uskutečnily v pondělí na začátku měsíce ledna a února 2015 od 10, 13 a 15 hodin. Na seminářích byla nej-

dříve stručně představena výstava. Krátká komentovaná prohlídka se zaměřila na možnosti didaktického využití vybraných exponátů a témat, nikoli na informace zprostředkované výstavou samou. Poté si účastníci semináře mohli prohlédnout edukační zázemí na balkoně Jízdrny a byla jim podrobně popsána náplň všech dostupných vzdělávacích programů pro školy.

Semináře byly zdarma a celkem se jich zúčastnilo 54 pedagogů z Čech (z Moravy a Slezska bohužel žádný). Lze konstatovat, že přispěly k představení využití vzdělávacího potenciálu výstavy. Přinejmenším v očích zúčastněných se podařilo vyvrátit převládající názor, že výstava o hradech a zámcích je použitelná jen při výuce o středověku. Většina účastníků semináře se posléze na výstavu vydala se svými třídami a zvolili si některý z nabízených programů, případně výstavou své žáky sami provázeli. Přestože nebyl zpracován žádný metodický list pro učitele, účast na seminářích s možností výstavu si spolu s lektory projít a samostatně prostudovat jej bezpochyby dostatečně nahradily.

Sobotní programy pro rodiny s dětmi

Rodiny s dětmi se mohly zúčastnit sobotních doprovodných programů, během nichž byly pod vedením lektora zkoumány vybrané části výstavy a společně objevovány příběhy vybraných exponátů. Hodinové programy se konaly každou druhou a čtvrtou sobotu v měsíci se začátky prohlídek v 11 a 14 hodin. Rezervace nebyla nutná, účast na programu byla zahrnuta do ceny základního vstupného. Realizaci programu komplikovala skutečnost, že rodinní návštěvníci tvoří obvykle věkově velmi heterogenní skupiny, což se v případě školních skupin neděje. Přesto se jednalo o cenný pokus, jak vyjít vstříc právě rozmanitým vzdělávacím potřebám dětí i dospělých a jejich vzájemné potřebě zajímavě a užitečně trávit společný čas.

Průvodce výstavou pro hravé návštěvníky a další tištěné didaktické materiály

S vědomím předností i limitů, které při interpretaci kulturního dědictví obnáší využívání pracovních listů,⁵ byly pro potřebu výstavy připraveny tři typy tištěných didaktických materiálů.

Samoobslužný a interaktivní *Průvodce výstavou pro hravé návštěvníky* připravila členka edukačního týmu Naďa Rezková Příbylová. Získal podobu čtyř stran A4 upravených jako dvojlist. Tematicky se úlohy věnovaly vždy jednomu z exponátů pro každý oddíl výstavy, tak aby korespondovaly s celkovou koncepcí. Průvodní text byl dimenzován pro rodiny s dětmi ve věku od 5 do 10 let, které procházely výstavou samostatně. Dvojlist bylo možné si zdarma vyzvednout buď na pokladně v Jízdně Pražského hradu, nebo si jej volně stáhnout na webových stránkách výstavy. Bohužel se nepodařilo plně propojit úlohy se samotnou výstavou. Až příliš mnoho úkolů zůstávalo nevyplněno s tím, že si je děti dokončí doma, neboť k jejich splnění nepo-

trebovaly exponáty samé. Dosažení tohoto výsledku je ale těžko zvládnutelné, když se obsah listu musí vytvořit dříve, než je výstava fyzicky instalována. Tvorivost dětí často limitovaly také prostorové podmínky expozice.

Dalším tištěným materiálem, který byl pro potřeby výstavy vytvořen, byl trojrozměrný papírový model zámku inspirovaný zámek Buchlovice a kompozice hradu vycházející z dispozic moravského hradu Šternberka. Vyloupnutím papírových dílců z kartonu bylo možné vytvořit kvadraturu zámku a po prolomení některých oken a vložení svíce do středu tak vznikl netradiční lampion. Barevnostní a kresebná „nedokonanost“ ilustrací pak poskytovala příležitost pro výtvarný projev uživatele. Stylizovaná hradní sestava po vyloupnutí jednotlivých dílců odpovídajících významným částem hradu (donjon, brána, hradba aj.) umožňovala variabilní, byť plošné sestavení příkladu hradní architektury. Výsledek bylo možné nalepit na samostatný papír a opět doplnit autorskou kresbou či malbou (např. vodovými barvami). Autorem výtvarného a technického řešení této didaktické pomůcky je arch. Tomáš Jung.

Kreslím Bořkem Frýbou pak byly kromě výše zmíněných hracích kostek vytvořeny dvě komiksové kresby kronikáře pějího ódu na hrady a s ohledem na místo konání výstavy a slávu Pražského hradu také kněžny Libuše. Prázdná komiksová bublina (a rovněž text na zadní straně materiálu) zvala uživatele k doplnění vlastního názoru, co se jim na hradech a zámcích nejvíce líbí. Materiál se stal příležitostí reflektovat zhlédnutou výstavu a poskytl tvůrcům výstavy cennou zpětnou vazbu.

Role edukace v rámci výstavy. Reflexe a doporučení do budoucna

Soudě podle ohlasu účastníků doprovodných programů umožnila realizace edukačních aktivit vázaných na výstavu kvalitnější zprostředkování hodnot vystavovaných předmětů, které v Jízdě Pražského hradu svého času zastupovaly hradní a zámecké komplexy z celé ČR. Všechny programy doplňovaly tradiční výstavně-didaktický koncept transferu informací od „znalce“ k „laikovi“ příležitostmi pro diskusi nebo jiný než verbální způsob interpretace vystavených artefak-

■ Poznámky

4 Speciální prohlídky kurátorů byly většinou zaměřeny jen na některé z témat. Dotyční návštěvníci dali také pravděpodobně raději přednost živé interakci s průvodcem před poslechem audioprůvodce, který byl zájemcům zdarma k dispozici.

5 K tematice využití pracovních listů viz např. Hana Havlůvová – Kateřina Charvátová – Martina Indrová et al., *Památky nás baví 2. Předáváme péči o kulturní dědictví žákům 2. stupně základních škol a středoškolákům*, Praha 2015, s. 82.

tů (např. tvůrčí aktivity).⁶ I tato nabídka v konečném úhrnu přispěla k vysoké návštěvnosti a pozitivnímu hodnocení výstavy ze strany veřejnosti. Je proto třeba ocenit zvláště iniciativu hlavního kurátora Petra Pavlece, že překonal zaběhaný institucionální úzus a poskytl výchovně-vzdělávací činnosti dosud nevidaný prostor a značnou podporu.

I přes velký úspěch výstavy a všeobecnou vstřícnost a snahu o spolupráci ze strany autorského, kurátorského i organizačně-provozního týmu však nelze nevidět také nedostatky, které se ve vztahu k výchovně-vzdělávacím příležitostem a jejich organizaci objevily. Uvádíme je nikoli proto, abychom znevažovali velkolepý dojem, který výstava zcela oprávněně zanechala ve všech, kdo na ní participovali, nýbrž jako podněty a doporučení pro budoucí, podobně rozsáhlé výstavní počiny.

V kontextu paradigmatu tzv. nové památkové péče, které je úzce spojeno s rostoucí demokratizací správy, prezentace i interpretace kulturního dědictví v Evropě, ale i jinde ve světě, platí i pro tak vynikající umělecká díla, jež byla v Jízdně Pražského hradu shromážděna z památkových objektů napříč republikou, že hodnota kulturního dědictví není jednou provždy dána, nýbrž je předmětem neustálého vyjednávání a celospolečenské diskuse.⁷ Jakkoliv je zde tedy významné stanovisko expertů, kteří „objektivně“ a „jménem všech“ určí, co je dědictvím „nejvyšší“ kvality,⁸ je diskuse nad společenskou hodnotou téhož dědictví neméně důležitá.⁹ To odpovídá myšlence z Platónova *Podobenství o jeskyni*: k pravému poznání lze dospět pouze skrze dialog, jinak nám hrozí, že zůstaneme jen u stínů reality.¹⁰ Na této diskusi přitom participují nejen zadavatelé a kurátoři výstavy nebo „zasvěcení“ návštěvníci, nýbrž nově také galerijní, muzejní či památkoví pedagogové, kteří jsou schopni rozpoznat edukační potenciál konkrétního památkového objektu, předmětu, místa či procesu a „přeložit“ jej pro potřeby širokého spektra účastníků edukačních programů.¹¹ Současně ale mohou na základě úzkého kontaktu s těmi, které doprovázejí při poznávání a objevování hodnot kulturního dědictví, tlumočit jejich postřehy i vzdělávací potřeby skupině expertů.

V případě, že se tento dialog mezi autorským a edukačním týmem odehrává již v průběhu tvorby koncepce a návrhu výstavy, odráží se zpravidla velmi pozitivně také na tvorbě a využití výchovně-vzdělávacích příležitostí, které s sebou výstava nese. Dodejme však rovnou, že tento postulát zůstává obtížně dosažitelným a ne vždy všeobecně sdíleným ideálem i pro většinu velkých výstavních počínů předních českých muzeí a galerií,¹² byť i zde lze nalézt momenty příkladné kooperace.¹³

V tomto ohledu zůstala spolupráce lektorů vzdělávacích aktivit s kurátory a autory výstavy *Hrady a zámky objevené a opěvované* takřka jiskřivě „na cestě“. Přestože se zástupci obou týmů již v době příprav pra-

videlně setkávali, směřovaly jejich vzájemné debaty spíše k opětovnému „hledání společné řeči“, která doposud v rámci NPÚ nalezena nebyla, a v druhém plánu teprve ke koncepční a tvůrčí spolupráci na výstavě jako takové. Nejistota ohledně role a významu edukačních programů, respektive podmínek pro jejich reálné zajišťování se odrazila i v praktických překážkách, které limitovaly nejen přípravu, ale i realizaci konkrétních programů.¹⁴

Značné nedostatky vykazoval zejména způsob informování o výstavě a nabízených doprovodných programech. Chyběly kontaktní webové stránky, kde by bylo možné prezentovat edukační nabídku alespoň měsíc před zahájením výstavy. Nepodařilo se dosáhnout ani toho, aby na oficiálním webu NPÚ vznikl profesionálně vytvořený rezervační systém, díky kterému by se zejména školní skupiny mohly snadno orientovat a objednávat na programy. Institucionální selhání tak muselo být suplováno dobrovolníky a díky volně dostupné aplikaci Google.docs byly narychlo připraveny funkční rezervační formuláře. Zvolená aplikace plnila dobře základní požadavky, tj. zobrazení obsazených a volných termínů a zasílání objednávek, aktualizace informací a potvrzování rezervací však musely být prováděny členy edukačního týmu.

Vzhledem k úrovni rozvoje informačních technologií a bohatým uživatelským zkušenostem v oblasti nových médií, z nichž plynou i vysoké nároky návštěvníků na digitální komunikaci s pamětovými institucemi, je uvedený příklad vskutku na pováženou. Pro stále větší počet návštěvníků se totiž vstupní branou na výstavu stává webové rozhraní. Zde se rodí první dojmy, ale také rozhodnutí, zda se na akci vypravit, či nikoli. V budoucnu by proto význam a kvalita virtuální prezentace výstavy a komunikace s jejími potenciálními návštěvníky rozhodně neměly zůstat na okraji zájmu.

Pokud jde o podporu zájmu ze strany škol, byla člena edukačního týmu první pozvánka spolu s obecnou nabídkou vzdělávacích aktivit rozesílána již začátkem září 2014. Po zahájení výstavy pak byly na začátku ledna 2015 obelány znovu všechny školy, které měly podle seznamu ministerstva školství sídlo v Praze nebo ve Středočeském kraji. Nabídka byla dále zaslána také prostřednictvím adresářů, které si na základě dosavadní spolupráce se školami vytvořili regionální koordinátoři edukačních center NPÚ v rámci projektu *Památky nás baví* z ostatních částí ČR.¹⁵ Informace byly rovněž zveřejněny na tematicky spřízněných webech.¹⁶ Školy reagovaly rovněž na lednové výzvy a reklamní kampaň NPÚ v médiích.¹⁷

Reálný dopad této komunikace, kterou mají obvykle celou v gesci PR a marketingová oddělení pamětových institucí, stejně jako využití plánované edukační nabídky však zbrzdilo čtrnáctidenní zpoždění otevření výstavy. Vernisáž se ocitla v předvánočním čase a první dva týdny výstavy tak školy vzhledem k vánočním svátkům, na které připadají rovněž prázdniny, vůbec nevy-

■ Poznámky

6 Srovnej Lucie Chocholová – Barbora Škaloudová – Lucie Štůlová Vobořilová (eds.), *ICT a současné umění ve výuce – inspirace pro pedagogy výtvarné, hudební a mediální výchovy*, Praha 2008, s. 20.

7 K tomu viz např. Graham Fairclough – Rodney Harrison – John H. Jameson et al. (eds.), *The Heritage Reader*, Abington 2008; Jiří T. Kotlík, Význam hodnot a hodnocení v památkové péči (teze), in: *Péče o architektonické dědictví. Vybrané kapitoly k tématu péče o stavební a umělecké památky 1*, Praha 2008, s. 27–28; Mojmir Horyna, O smyslu památek a péče o ně, in: Alexandra Brabcová (ed.), *Brána muzea otevřená. Průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea*, Náchod 2003, s. 42–51.

8 Srovnej Graham Fairclough, *New Heritage, an Introductory Essay: People, Landscape and Change*, in: Fairclough – Harrison – Jameson (pozn. 7), s. 297–312.

9 Argumentace k tomu viz např. Hana Havlůvová – Martina Indrová – Petr Svoboda et al., *Památky nás baví 4. Kulturní dědictví jako příležitost pro učení všech generací*, Praha 2015, s. 22–26.

10 Srovnej např. Franz-Peter Burkard – Peter Kunzmann – Franz Wiedermann, *Encyklopedický atlas filosofie*, Praha 2001, s. 41. Blíže k tomu v současném českém pedagogickém kontextu viz např. Jan Slavík – Vladimír Chrz – Stanislav Štěch et al., *Tvorba jako způsob poznávání*, Praha 2014; Jan Slavík, *Umění zážitku, zážitek umění (teorie a praxe artefilitiky), I. díl*, Praha 2001; Jan Slavík – Petr Wawrosz, *Umění zážitku, zážitek umění (teorie a praxe artefilitiky), II. díl*, Praha 2004.

11 Srovnej např. Havlůvová – Indrová – Svoboda (pozn. 9), s. 18–19, 70–72.

12 V praxi se často setkáváme například s tím, že lektorovi vzdělávacích programů je umožněno participovat na výstavě teprve v závěrečné fázi příprav nebo až v okamžiku instalace.

13 Srovnej např. Vladimíra Sehnalíkovu, *Edukace jako organická součást výstavních projektů Uměleckoprůmyslového muzea v Praze*, in: Marie Fulková – Lucie Hajdušková – Leonora Kitzbergerová et al., *Galerijní a muzejní edukace 2: umění a kultura ve školním kontextu: učení z umění: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Galerie Rudolfinum v letech 2012 a 2013*, Praha 2013, s. 38–39.

14 „Těžko tvořit podklady pro programy, když se výstava začala rýsovat až tři měsíce před zahájením, do poslední chvíle (tj. do vernisáže) se měnily exponáty, nebyly podklady, fotografie.“ Vyjádření jednoho ze členů lektorského týmu.

15 Regionální edukační centra NPÚ působila v letech 2013–2015 při územních odborných pracovištích v Českých Budějovicích, v Kroměříži, v Ostravě a v Telči a na památkových objektech SHZ Bečov, SZ Hradec nad Moravicí a SZ Veltrusy. Blíže viz www.pamatkynasbavi.cz.

16 Např. <https://www.hrad.cz/cs/kultura-na-hrade>.

17 Velkým lákadlem se pro vyučující staly vystavované předměty (zvláště relikviář sv. Maura), možnost obohatit

užily. Lektorované edukační programy a komentované prohlídky pro školy tak byly znovu inzerovány od 6. ledna 2015 a reálně využívány (i vzhledem k uzavírání pololetního školního hodnocení) až o dva týdny později.¹⁸ Vzdělávací programy pro školy tak probíhaly nikoli po tři, ale pouze po dva měsíce, od poloviny ledna do poloviny března 2015, kdy výstava skončila.

Uvedený nesoulad organizace a inzerce výstavy s rytmem školního roku lze označit za jeden z důvodů, proč byla edukační nabídka pro školy nakonec využita jen z poloviny (viz výše), přestože zájem ze strany škol její kapacity ve výsledku dalece přesahoval.¹⁹ Dalším důvodem je preference dopoledních časů. Základní a zejména mateřské školy využívaly téměř výhradně dopolední programovou nabídku, i když edukační programy se konaly i odpoledne. Ač byla tedy výstava veřejnosti otevřena denně od deseti do osmnácti hodin,²⁰ návštěvnost školních skupin se soustředila ve všední dny do dopoledních časů. Ve snaze vyjít vstříc rostoucímu zájmu této cílové skupiny byly nejprve zvýšeny počty průvodců dopoledních komentovaných prohlídek, nakonec však nezbylo než zájemce odmítat z kapacitních důvodů.

Na závěr je třeba zmínit ještě jednu podstatnou, možná však obtížně postřehnutelnou skutečnost. Realizace edukačních aktivit na výše popsané úrovni a v uvedeném rozsahu by nebyla možná bez profesionálního přístupu a personálního zajištění. Díky projektu *Památky nás baví* se mohl hlavní kurátor výstavy obrátit na početný tým odborníků, kteří se v dané době intenzivně teoreticky i prakticky zabývali možnostmi památkové edukace v českém prostředí.²¹ Z jejich zkušeností, námětů, kontaktů i času pak vyrostla nabídka, kterou uváděli do praxe nejen oni sami, ale také další přizvaní pedagogové (současní i budoucí). Celkem mluvíme zhruba o dvou desítkách osob, které se na realizaci doprovodných vzdělávacích programů podílely.²²

Nejen proto se velmi osvědčila role koordinátorky vzdělávacích aktivit, které se zhostila Radka Těšínská Lomičková. Již před zahájením výstavy se podílela na jednáních autorského a edukačního týmu, zajistila zprovoznění rezervačního systému pro školní skupiny nebo adresnou inzerci výstavy v pražských a středoevropských školách. Na místě samém pak organizačně zajišťovala přípravu i průběh programů, řešila aktuální problémy a v menší míře také některé programy sama vedla. Zejména jejím osobnostním předpokladům lze přičíst podíl na vysoké kvalitě komunikace mezi studenty, lektory, pedagogy, pracovníky NPÚ a učiteli. Zvláště je pak třeba vyzdvihnout postupně vybudovanou důvěru a úzkou spolupráci se stálým personálem Jízdárny Pražského hradu v čele s pokladními.²³

I díky těmto nenápadným skutečnostem a na první pohled neviditelným činnostem odcházeli účastníci doprovodných programů spokojeni a zanechávali na

výstavu *Hrady a zámky objevené a opěvované* kladné ohlasy. Také proto fungovalo osobní doporučení návštěvníků, kteří byli s programem či komentovanou prohlídkou spokojeni, a zájemců utěšeně přibývalo. Přáli bychom si, aby se i další velké výstavní projekty NPÚ mohly pyšnit nejen enormní návštěvností, ale především vysokou mírou návštěvnické spokojenosti. I na základě předložených zkušeností jsme přesvědčeni, že kvalitní edukační nabídka, vytvořená a realizovaná na profesionální bázi a s ohledem i na zdánlivě drobné komunikační detaily, může k tomuto cíli přispět.

Hana HAVLŮJOVÁ; Petr HUDEC;
Radka TĚŠÍNSKÁ LOMIČKOVÁ

■ Poznámky

výuku o středověku, popřípadě poskytnout netradiční shrnutí českých dějin žákům 8. a 9. tříd.

18 Nepotvrdilo se tedy, že by školy bez včasného avíza již v září nechtěly nebo nedokázaly návštěvu výstavy do školního harmonogramu zařadit.

19 Zde lze naopak hledat jeden z důvodů, proč na návštěvnost škol měly minimální vliv jarní prázdniny.

20 Z provozních důvodů lze jen doporučit, aby se pokladna a šatna otvíraly pro školní skupiny minimálně s patnáctiminutovým předstihem před otevřením výstavního prostor. Čas na vzdělávání tak nepadne na úkor organizačních nezbytností (koupě vstupenek, odložení kabátů) ani komfortu ostatních návštěvníků. Zejména v závěrečných týdnech, kdy byl o výstavu největší zájem veřejnosti, zájemci stojící v dlouhých frontách nelibě nesli, když dostávaly objednané školní skupiny přednost. Nákupem velkého počtu vstupenek totiž mj. ostatní čekající dále zdržovaly.

21 Výsledky činnosti, mezi které patří také metodické publikace určené pro potřeby rozvoje památkové edukace, jsou k dispozici na webových stránkách www.pamatky-nasbavi.cz.

22 Zvláště je zde třeba znovu vyzdvihnout práci studentek a studentů Střední pedagogické školy Futurum Praha a Pedagogické a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kteří na výstavě působili v roli průvodců a lektorů.

23 Jako velká výhoda pro zvládnutí této náročné role se ukázaly mimo jiné předchozí zkušenosti koordinátorky ze správy a návštěvnického provozu Kláštera Plasy.

Sto let Katechismu památkové péče Maxe Dvořáka¹

Hovoříme-li dnes o potřebě širšího dialogu o teoretických východiscích památkové péče a jeho hodnotovém ukotvení, které by mělo vycházet z toho, čím se hodnotově orientuje život společnosti a lidského jedince, jsou nám při našich úvahách přirozenou oporou klasická díla oboru. K těmto cenným, myšlenkově neobyčejně bohatým pracím se bezesporu řadí rovněž Katechismus památkové péče Maxe Dvořáka,¹ od jehož prvního vydání uplynulo v letošním roce právě sto let.²

Kniha s krátkým, výstižným názvem *Katechismus der Denkmalpflege* vyšla v nelehké době 1. světové války jako publikace vídeňského Uměleckohistorického institutu c. k. Centrální komise pro památkovou péči a již o dva roky později, v roce 1918, se dočkala svého druhého vydání.⁴ O významu, který byl publikaci ve své době přikládán, svědčí i rozhodnutí přeložit ji postupně do všech národních jazyků Předlitavska. I když k realizaci této myšlenky nakonec kvůli následnému rozpadu rakousko-uherského soustátí a na něj navázaných struktur nedošlo, není pochyb o tom, že vzhledem k obecné znalosti německého jazyka ve středoevropském prostoru až do poloviny 20. století bylo dílo v odborných kruzích dobře známo a neexistence jeho českého překladu nebyla vnímána nikterak palčivě. Toho se vlivem okolností práce dočkala až v roce 1991 v tehdejším Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze.⁵

Nepřiliš rozsáhlá publikace, všeobecně považovaná za příručku moderní památkové péče pro širokou veřejnost, je psaná stručnou a srozumitelnou formou, která je dále podpořena výběrem ilustrací, které vhodně dokumentují základní principy rozváděné v textu. Za touto prvoplánově jednoduchou strukturou se ale skrývá bohatství teoretických úvah, které v řadě ohledů přinášejí nový pohled na problematiku památkových hodnot a ochrany starého uměleckého fondu. Myšlenky obsažené v Katechismu tak představují sumariaci a syntézu Dvořákových názorů v této oblasti, které se postupně vyvíjely v návaznosti na závěry jeho uměleckohistorických výzkumů a zejména ovšem na intenzivní zapojení

■ Poznámky

1 Tato práce byla podpořena grantem Studentské grantové soutěže ČVUT č. SGS 16/178/OHK1/2T/15.

2 Dále jen *Katechismus*.

3 Max Dvořák, *Katechismus der Denkmalpflege*, Wien 1916.

4 Max Dvořák, *Katechismus der Denkmalpflege*, Wien 1918.

5 Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 1991. Druhé české vydání, rozšířené o obrazovou přílohu, je z roku 2004 (Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004).